

PRAKTISCH EUTHANASIE, OVERLIJDEN EN ROUW

www.licg.nl
over houden van huisdieren

Voor veel huisdiereigenaren is het definitief afscheid moeten nemen van hun geliefde dier één van de moeilijkste dingen in de relatie met hun dier. Voor veel mensen is hun huisdier namelijk niet "zo maar" een dier, maar maakt het deel uit van het gezin. Soms gaan dieren op een natuurlijke manier dood. In andere gevallen, bijvoorbeeld als het dier ziek is, komt euthanasie in beeld. Een besluit moeten nemen over het al dan niet laten euthanaseren van een dier, brengt veel vragen met zich mee. Maar ook als uw dier een natuurlijke dood is gestorven, loopt u tegen vragen aan.

Om u hierbij te helpen, zijn hier de belangrijkste vragen voor u op een rij gezet:

- Wat is euthanasie en wanneer wordt het toegepast?
- Wie beslist over en moet toestemming geven voor euthanasie?
- Wie voert de euthanasie uit en waar gebeurt dat?
- Hoe gaat euthanasie?
- Hoe weet u dat uw dier is overleden?
- Uw dier is dood; wat nu?
- Wat maakt u emotioneel door na het overlijden van uw dier?
- Hoe ervaren kinderen het overlijden van hun dier?
- Een nieuw huisdier?

Wat is euthanasie en wanneer wordt het toegepast?

Wat is euthanasie?

Euthanasie betekent in de meeste gevallen dat op verzoek het leven van een mens of een dier wordt beëindigd door de dood te bespoedigen of de mens of het dier ter dood te brengen, zodat er een einde aan het lijden van deze persoon of dit dier komt. Een mens of dier wordt met euthanasie dus geholpen om dood te gaan met als doel om verder lijden te voorkomen. Er zijn verschillende vormen van euthanasie. Hier gaan we uit van actieve euthanasie, waarbij een dodelijk middel aan het dier wordt toegediend. Belangrijk daarbij is dat de methode pijnloos, snel en eenvoudig is. De handeling is onomkeerbaar en moet veilig zijn voor degene die hem uitvoert. Natuurlijk moet de precieze handeling ook zijn aangepast aan de diersoort en het dier zelf.

Wanneer wordt euthanasie toegepast?

Wanneer een dier geen dierwaardig leven meer kan leiden, is euthanasie gerechtvaardigd. De term 'dierwaardig leven' heeft echter geen algemene definitie. In grote lijnen kan gesteld worden dat een dier geen dierwaardig leven meer heeft als:

- Het zelf geen initiatieven meer neemt om te bewegen, te eten en contact te hebben met andere dieren, de eigenaar en/of de omgeving;
- Zich niet meer bewust is van afwijkend gedrag (bijvoorbeeld in eigen uitwerpselen blijft liggen);
- Ernstige en langdurige pijn heeft die niet (voldoende) te bestrijden is.

Wees u ervan bewust dat dieren een sterke overlevingsdrang hebben en pas in een laat stadium zullen tonen dat er iets mis is. Als een dier laat zien dat het verzwakt is, is het in het wild immers duidelijk herkenbaar voor roofdieren. Meestal gaat het dus niet om duidelijke tekenen zoals pijnuitingen (bijvoorbeeld janken, piepen of mauwen), maar om (subtiele) gedragsveranderingen zoals rustiger zijn dan u van het dier gewend was.

Wie beslist over en moet toestemming geven voor euthanasie?

Wie beslist er of het dier mag worden geëuthanaseerd?

Wie eigenaar is, heeft de zeggenschap. De eigenaar beslist dus of en wanneer zijn/haar dier mag inslapen. De dierenarts is wel verplicht om de eigenaar goed en volledig te informeren. Het kan een enorme schok zijn om tijdens een consult het woord 'euthanasie' te

horen vallen. Daardoor lijkt het wel eens of de dierenarts niet alles heeft verteld. Als er geen spoedeisende situatie is waarbij het dier heel veel pijn heeft, en als u wel erg geschokt bent, kan het verstandig zijn om naar huis te gaan. Ten eerste kunt u dan nog even tot rust komen, en ten tweede hebt u de tijd om alles nog eens op een rijtje te zetten en afscheid te nemen van uw dier.

Mag ik zolang wachten als ik wil?

In principe beslist de eigenaar wanneer het moment daar is. Maar niemand mag een dier mishandelen of verwaarlozen door hem/haar bijvoorbeeld (medische) zorg te onthouden. De hond op de keukenvloer laten liggen totdat de dood spontaan intreedt, of de kat in de tuin leggen en 'wachten tot de natuur zijn werk doet' is dan ook strafbaar.

Mijn dierenarts vindt dat ik mijn dier moet laten inslapen, maar ik wil dat (nog) niet. Wie heeft er gelijk?

Zo'n situatie is erg onprettig. Als het dier niet in ernstige nood verkeert, denk er dan nog even over na. Er is misschien een reden dat de dierenarts deze mening heeft. Aan de andere kant worden er natuurlijk ook wel eens onnodige euthanasieadviezen gegeven. Als uw dier niet overduidelijk lijdt, kunt u er nog wel even over nadenken. Misschien kunt u nog eens samen met de dierenarts de voor- en tegenargumenten doornemen. U kunt de dierenarts ook vragen of nader onderzoek (bijvoorbeeld bloedonderzoek of een röntgenfoto) zinvol is. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn om meer duidelijkheid te krijgen over de vooruitzichten van het dier of om te bepalen of op enige wijze verlichting geboden kan worden.

Bedenk als u en de dierenarts van mening verschillen wel het volgende:

Bij dieren weten we niet altijd zeker wanneer ze lijden. Er zijn dieren die onder de meest vreselijke omstandigheden niets laten merken. Als uw dierenarts bijvoorbeeld een diagnose heeft gesteld van een ongeneeslijke ziekte die veel pijn veroorzaakt, hoeft dit niet altijd zichtbaar te zijn;

Het kan zijn dat uw dier een aandoening heeft die op dat moment nog in het beginstadium is. Dat geeft u misschien tijd om afscheid te nemen, maar betekent ook dat het dier op korte termijn wel pijn zal kunnen gaan lijden. Maak hierover afspraken met uw dierenarts. Misschien hebt u deze discussie met uw dierenarts vlak voor het weekend, of voor feestdagen. Als u het advies van de dierenarts niet opvolgt, bedenk dan goed hoe u gaat handelen als tijdens het weekend of feestdagen ineens een noodsituatie ontstaat.

Twijfelt u nog steeds, dan kunt u altijd een andere dierenarts om een second opinion vragen.

Ik wil mijn dier laten inslapen, maar mijn dierenarts vindt dat er nog een behandeling mogelijk is. Wie heeft er gelijk?

Als de dierenarts nog mogelijkheden ziet om het dier te behandelen, dan mag hij dit in ieder geval voorstellen aan de eigenaar. Doorbehandelen is een kwestie van mogen, niet van moeten en kan alleen met goede informatie aan, en toestemming van de eigenaar. Als de eigenaar niet bereikbaar is, ligt het anders, dan mag de dierenarts naar beste weten zelf handelen.

Ik wil mijn dier laten inslapen, maar mijn dierenarts is het daar niet mee eens. Mag hij/zij dit weigeren?

Ja, een dierenarts hoeft niet mee te werken aan euthanasie als hij of zij vindt dat dit nog niet aan de orde is. U bent dan vrij om een andere dierenarts te zoeken die uw verzoek wel wil inwilligen. Neem de argumenten van uw dierenarts wel serieus: wellicht is er voor uw dier een andere oplossing mogelijk.

Wie moet er toestemming geven voor euthanasie?

De eigenaar, of de vaste verzorger die op dat moment voor het dier zorgt.

Mijn dier is aangereden en door iemand anders naar de dierenarts gebracht. De dierenarts heeft mijn dier onmiddellijk laten inslapen zonder mij te bellen, mag dat?

In noodgevallen mag dat. Een dierenarts is wettelijk verplicht om een dier de nodige hulp te verlenen. Als de dierenarts een dier in de praktijk krijgt dat ernstig lijdt en waarvan geen eigenaar bekend is, mag hij/zij het dier laten inslapen om het verder lijden te besparen, of behandelen natuurlijk, als de prognose goed is.

Wie voert de euthanasie uit en waar gebeurt dat?**Mag alleen de dierenarts euthanasie uitvoeren?**

Euthanasie, in de vorm van het toedienen van verdovende middelen door een injectie, is diergeneeskundig handelen, en mag alleen door de dierenarts gebeuren. De dierenarts moet zich houden aan de Wet op de Uitoefening van de Diergeneeskunde. Samen met uitspraken van het Veterinair Tuchtcollege vormt dat een leidraad voor het uitvoeren van euthanasie bij dieren.

Kan ik zelf mijn dier euthanaseren?

Zelf je eigen dieren doodmaken op een andere manier dan de dierenarts is niet aan te bevelen, want dat kan leiden tot ernstig lijden. De middelen waarmee de dierenarts de euthanasie uitvoert, mogen alleen door een dierenarts toegediend worden. U kunt dus niet over deze middelen beschikken.

Is de dierenarts verplicht om aan huis te komen?

Nee, de dierenarts is dat niet verplicht. Veel dierenartsen zijn er wel toe bereid, als hun praktijksituatie het toelaat. Sommige dierenartsen kunnen vooral in het weekend en 's avonds niet goed weg als ze dienst hebben. Wordt uw dier op dat moment ernstig ziek, dan kan het zijn dat de dierenarts u toch verzoekt om naar de praktijk te komen.

Tip: vraag eens aan uw dierenartsenpraktijk of euthanasie ook aan huis kan. Dat is echt geen rare vraag, en goed om te weten!

Ben ik verplicht om naar de dierenartspraktijk te gaan, als ik mijn dier liever thuis wil laten inslapen?

Wettelijk mag u uw dier niet onnodig laten lijden. Als het echt niet anders kan, zult u naar de dierenartsenpraktijk moeten gaan. Nogmaals: het is altijd verstandig om hierover te praten met uw eigen dierenarts op een moment dat het nog niet dringend is.

Hoe gaat euthanasie?**Hoe moet een dierenarts een dier laten inslapen?**

Euthanasie is bedoeld als zachte dood. Als regel geldt dat de dierenarts een combinatie van een middel, een dosering en een toediening moet kiezen waarvan de dierenarts weet dat deze geen, of zo min mogelijk, opwinding bij het dier teweeg brengt, en binnen zeer korte tijd na toediening de dood zal veroorzaken. Het dier moet voldoende worden verdoofd, en de dierenarts moet het dier observeren totdat hij zeker weet dat het dood is. Dodelijke injecties die recht in het hart worden gegeven, worden door het Veterinair Tuchtcollege afgekeurd, en worden door de meeste dierenartsen niet meer gebruikt.

Mijn dier wordt geëuthanaseerd. Hoe gaat dat nu op de dag van de euthanasie?

Indien mogelijk (dus als er geen sprake is van acuut ernstig lijden) zal voor een euthanasie altijd een afspraak worden gemaakt. De handeling kan in de dierenartspraktijk plaatsvinden, maar sommige dierenartsen doen het ook bij u thuis. Als de euthanasie in de dierenartspraktijk plaatsvindt, zal dit veelal op een rustig moment zijn, zodat het dier, uzelf en eventueel meegekomen gezinsleden de aandacht krijgen die u verdient en u niet (lang) hoeft te wachten in de wachtkamer.

Directe betrokkenen (eigenaar en gezinsleden) mogen altijd bij de euthanasie aanwezig zijn als ze dat zelf willen. Volwassenen die twijfelen wordt meestal aangeraden erbij aanwezig te zijn. U zult ervaren dat het dier geen angst of pijn heeft. Vaak zijn dieren ook rustiger, als u in de directe nabijheid bent of het dier zelf vasthoudt.

Vaak krijgt het dier eerst een injectie in een spier om het in een roes te brengen. Na ongeveer een kwartier is het dier dan rustig en worden prikkels uit de omgeving nauwelijks meer verwerkt. Dan kan een overdosering van een narcosemiddel gegeven worden. Dit middel wordt bij voorkeur in de bloedbaan toegediend, maar bij dieren waarbij dit niet mogelijk is wordt het op een andere manier toegediend (bijvoorbeeld in de buikholte bij vogels). Vrijwel direct of kort na het toedienen van deze injectie stopt de ademhaling en even later ook het hart. Soms geeft het dier eerst nog een diepe zucht of is er een spiertrilling zichtbaar.

Mijn dier heeft toch erge pijn gehad tijdens de euthanasie. Is dat toegestaan?

Het is natuurlijk beslist niet de bedoeling, maar het kan wel voorkomen. Zelfs al doet de dierenarts er alles aan om het dier te verdoven zodat het niets merkt, dan kan het toch gebeuren dat de verdovende injectie pijn veroorzaakt, of dat het dier tijdens de verdoving gedesoriënteerd raakt en gaat piepen of janken. Dat is voor de eigenaar heel naar om te zien, maar betekent niet altijd dat de dierenarts iets fout heeft gedaan.

Hoe weet u dat uw dier is overleden?

Als u denkt dat uw dier overleden is, kunt u dat zelf op verschillende manieren vaststellen. Een dier is dood als het zich (ook bij duwen tegen het lichaam) niet meer beweegt, het niet meer ademt en er geen hartslag meer te voelen is (hand op borstkas leggen, bij honden en katten vlak achter de voorpoot). Andere tekenen zijn het afwezig zijn van reflexen. Reflexen die u gemakkelijk zelf kunt testen zijn die van het ooglid en het hoornvlies. Als u met uw vinger het ooglid of het hoornvlies van het oog (de oogbol zelf) aanraakt, zal een dier dat nog leeft knipperen. Is uw dier dood, dan vertoont het deze reflexen niet. De hoornvliesreflex is de laatste reflex die bij huisdieren verdwijnt bij het sterven. Overigens blijven bij dode dieren de ogen meestal open. Als u twijfelt of uw dier dood is, dan kunt u dit natuurlijk altijd door een dierenarts laten vaststellen.

Uw dier is dood, wat nu?**Mijn dier is dood. Wat zijn de mogelijkheden met betrekking tot het lichaam van mijn dier?**

Als uw dier overleden is of binnenkort zal komen te overlijden, moet u besluiten wat er met uw dier na het overlijden moet gebeuren. Veel mensen vinden een persoonlijk wijze van afscheid nemen steeds belangrijker. Het helpt bovendien bij het verwerken van het verlies. Voor de meeste huisdieren zijn er vier mogelijkheden:

- U kunt uw dier laten begraven op een dierenbegraafplaats, eventueel voorafgegaan door een herdenkingsbijeenkomst in een dierenuitvaartcentrum.
- Ook bestaat de mogelijkheid te kiezen voor een crematie. Uw huisdier wordt dan bij de praktijk of bij u thuis opgehaald en gecremeerd. U mag uw dier ook zelf naar een dierenuitvaartcentrum brengen.
- Dieren zonder speciale bestemming worden meegenomen voor destructie; uw dier wordt dan samen met andere dieren en slachtafval verbrand in grote verbrandingsovens. Als u uw dier voor destructie aanbiedt, kunt u uw dier achterlaten bij de dierenarts, maar u mag het ook naar een gemeentelijk verzamelpunt brengen of laten ophalen door een dierenambulance.
- In sommige gevallen kunt u uw dier begraven in uw eigen tuin.

U mag uw dier niet in de vuilnisbak of biobak gooien, en ook niet verwerken tot andere producten.

Gelden voor paarden en hobbydieren dezelfde mogelijkheden als voor "gewone" huisdieren?

Paarden mogen niet begraven worden, ook niet op een dierenbegraafplaats; destructie en crematie zijn wel mogelijk. Kiest u voor destructie, dan wordt uw paard in principe individueel gecremeerd. Volgens de wet is voor hobbyvee (zoals varkens, schapen, geiten, runderen, lama's en herten) uitsluitend destructie toegestaan. Als u uw paard of hobbydier voor destructie aanbiedt, dan komt het destructiebedrijf het dode dier met een speciale vrachtwagen bij u thuis ophalen. Voor

hobbydieren en paarden neemt de overheid een deel van de kosten voor haar rekening; de rest moet u zelf betalen.

Ik wil dat mijn dier wordt begraven of gecremeerd, hoe regel ik dat?

Uw dierenarts kan dat voor u regelen, maar u kunt ook zelf contact opnemen met een crematorium of dierenbegrafplaats. Op een dierenbegrafplaats huurt u het graf van uw huisdier voor één jaar of als u dat wilt voor meerdere jaren. Bij een crematie kunt u ervoor kiezen om het dier tegelijk met andere dieren te laten cremeren, of individueel. Dat laatste is duurder, maar u kunt dan wel de as van uw dier krijgen. Die as kunt u een plekje geven in uw huis, in een urnentuin of –muur, of verstrooien op een voor u of uw dier dierbare plaats. Bij een groepscrematie wordt de as van de dieren meestal over zee uitgestrooid.

Moet mijn dierenarts mijn wensen uitvoeren?

Als u met de dierenarts heeft afgesproken wat er met het stoffelijk overschot moet gebeuren, mag de dierenarts niet zomaar iets anders doen. Hij mag bijvoorbeeld niet zelf dan nog even een sectie uitvoeren, omdat hij/zij nieuwsgierig is.

Mag ik mijn dier in de tuin begraven?

Dat hangt af van de regels binnen uw gemeente. Op basis van een EU besluit (artikel 14, 29 juni 2005) is begraven in de eigen tuin toegestaan, maar soms stellen gemeentes wel bepaalde voorwaarden. Voorwaarden waaraan in ieder geval moet worden voldaan, zijn dat er voldoende ruimte is en dat het terrein waarop uw dier is begraven uw eigendom is (dus niet de tuin van een huurhuis of in geval van erfpacht). Het kan lastig zijn om informatie hierover te vinden. Bij twijfel kunt u contact opnemen met de gemeente waar u woont.

Waar moet ik op letten als ik mijn dier in de tuin begraaf?

Wanneer u uw dier op eigen terrein wilt begraven, doe dit dan wel diep, dus minstens 1 meter onder de grond. Wikkel het overleden dier in papier of in een linnen tas of leg het in een kartonnen doos. Doe het niet in een plastic zak; dat is niet goed voor het milieu. U kunt op de plaats waar u uw dier begraven heeft een plant, struik of tegel plaatsen, zodat het een herkenbaar plaatsje blijft. Vooral voor kinderen kan dit ritueel - wanneer het samen wordt uitgevoerd - helpen bij het verwerken van hun verdriet. Als u dat prettig vindt, kunt u ook de begrafenis in uw eigen tuin door een dierenuitvaartonderneming laten verzorgen.

Mag ik mijn dier in het park begraven?

Nee, dat mag niet.

Wat maakt u emotioneel door na het overlijden van uw dier?

Het verwerken van de dood van uw dier kan een moeilijk proces zijn. U vindt hier een antwoord op de volgende vragen:

- Is het raar dat ik een rouwproces doormaak na de dood van een huisdier?
- Kun je om alle dieren rouwen?
- Hoe ziet het rouwproces er uit?
- Wat gebeurt er tijdens het eerste stadium, anticipatie, van het rouwproces?
- Wat maak ik door tijdens het tweede stadium, crisis, van het rouwproces?
- Wat houdt het derde stadium, beproeving, in?
- Wat gebeurt er in het laatste stadium, reconstructie, met mij?
- Wanneer ben ik hersteld van het overlijden van mijn dier?
- Alleen lukt het me niet om dit proces af te ronden. Wie kan mij helpen?

Is het raar dat ik een rouwproces doormaak na de dood van een huisdier?

Rouwen is een natuurlijke reactie die noodzakelijk is voor acceptatie en aanpassing aan het verlies van een huisdier. Emoties die bij het verlies van een huisdier vaak gevoeld worden zijn droefheid, leegheid en pijn. De pijn die u voelt na het overlijden van uw dier, is de prijs die u betaalt voor de liefde die u en uw huisdier met elkaar gedeeld hebben. De periode na het overlijden van een huisdier is een tijd van huilen, verdriet, rouwen, treuren en depressie. Symptomen van depressie die u kunt ondervinden zijn verlies van eetlust, slapeloosheid en loomheid. Het is dus niet raar om na de dood van uw huisdier te rouwen.

Kun je om alle dieren rouwen?

Mensen rouwen over alle soorten huisdieren waaraan zij gehecht zijn. Als ze een band gevormd hebben met een konijn of een vogel rouwen ze op een zelfde manier over deze dieren als bij een hond of kat. Het is dus niet zo zeer de vraag wat voor soort dier het is, maar eerder of er een band gevormd is met het dier.

Hoe ziet het rouwproces er uit?

Het rouwproces is voor ieder individu uniek. Wel kan het rouwproces onderverdeeld worden in vier stadia: anticipatie, crisis, beproeving en reconstructie. Niet iedereen doorloopt deze stadia op dezelfde wijze; er zijn grote individuele verschillen. De ene persoon doet er bijvoorbeeld langer over dan de ander. Soms lopen de diverse stadia door elkaar heen of treedt een terugval op naar een voorafgaand stadium. Er is geen goede of verkeerde manier om te rouwen.

Wat gebeurt er tijdens het eerste stadium, anticipatie, van het rouwproces?

Dit stadium begint eigenlijk al op het moment waarop duidelijk wordt dat uw dier moet inslapen. De mededeling van de dierenarts dat er niets meer voor uw dier gedaan kan worden, kan een grote schok zijn voor u. Mogelijk kunt u dat wat de dierenarts u vertelt niet zo snel bevatten en kunt u onmogelijk geloven dat het dier er binnenkort niet meer zal zijn. In dit stadium kan ook ontkenning optreden. U begrijpt wel dat uw dier niet lang meer te leven heeft, maar misschien

kunt u dit overweldigende nieuws niet aan. In zo'n geval kan het een goede zaak zijn nog wat tijd door te brengen samen met het dier. Deze periode kan dan dienen als een soort afscheidsritueel om aan het idee te wennen. Een andere reactie op het slechte nieuws kan overcompensatie zijn. In dat geval gaat u uw huisdier extra verwennen in de tijd die het dier nog rest.

Wat maak ik door tijdens het tweede stadium, crisis, van het rouwproces?

Wanneer het dier is geëuthanaseerd of een natuurlijke dood gestorven is, kunt u zo over uw toeren zijn dat u praktisch in een shocktoestand raakt. Deze toestand gaat gepaard met gevoelens van ongelof, verdoving en desoriëntatie. Oprecht en intens verdriet kunnen u overspoelen. Het is dan ook verstandig om, als uw dier geëuthanaseerd zal gaan worden, iemand mee te nemen naar de dierenartsenpraktijk. Zelf achter het stuur gaan zitten na dit emotionele gebeuren is niet verstandig.

De gevoelens van oprecht en intens verdriet, maar ook van boosheid en ongelof zijn zeker niet raar en, hoe gek dat misschien ook klinkt, niet bijzonder: in de eerste week na de euthanasie heeft 17% van de eigenaren een gevoel van ongelof, 16% voelt (ook) boosheid en 95% voelt droefheid. Meer dan de helft (56%) is echter (ook) opgelucht dat er een einde is gekomen aan het lijden van het dier. Tussen vijf weken en een jaar na de euthanasie kan 5% het nog niet geloven dat het huisdier er niet meer is, 56% is nog bedroefd en 7% is nog boos. Voelt u na enkele weken of maanden dergelijke gevoelens ook nog, dan is dat niet raar en wil het zeker niet zeggen dat er iets mis is met u. Hoe lang het crisisstadium duurt, verschilt namelijk van mens tot mens. De ene eigenaar is na een paar minuten alweer op de been, de andere doet er langer over. Het is hierbij belangrijk dat u er de tijd voor neemt om afscheid te nemen om zodoende het proces van het samenleven met een trouwe metgezel goed te kunnen afsluiten.

Wat houdt het derde stadium, beproeving, in?

De euthanasie of het op natuurlijke wijze overlijden van een huisdier kan ook een behoorlijke impact op het dagelijkse leven hebben. U kunt last krijgen van slapeloosheid (17%), verminderde eetlust (12%), vermoeidheid (10%) en/of concentratieproblemen, zowel op werk (13%) als thuis (9%). U kunt overwegen om één of twee dagen ziekteverlof op te nemen. Ook daarin bent u niet alleen: ongeveer 8% van de huisdiereigenaren neemt na zo'n ingrijpende gebeurtenis één of twee dagen ziekteverlof op. Wellicht vindt u het moeilijk om te functioneren en stelt u normale activiteiten uit of past u ze aan.

In dit stadium kunt u ook te maken krijgen met allerlei schuldgevoelens. Was uw dier misschien nog te redden geweest als u er eerder mee naar de dierenarts was gegaan? Had u misschien toch schuld aan het ongeluk, als gevolg waarvan uw huisdier uiteindelijk moest worden geëuthanaseerd? Het kan ook voorkomen dat u een bezoek aan de dierenarts lang hebt uitgesteld, uit angst dat uw huisdier geëuthanaseerd zou moeten worden. Daardoor kunt u last krijgen van het schuldgevoel dat u uw dier onnodig lang hebt laten lijden. Uit onderzoek blijkt dat tijdens de eerste week na de euthanasie van een huisdier 21% van de huisdiereigenaren met dergelijke schuldgevoelens kampt. Vijf weken tot een jaar na het verlies is dit nog 8%.

Vaak zeggen eigenaren in dit stadium dat ze hun dier bijvoorbeeld nog horen blaffen of met zijn nagels over het parket horen krassen. De eigenaar beseft wel degelijk dat het dier dood is, maar toch heeft hij/zij deze 'hallucinaties' of 'waanvoorstellingen'. Ook dit is een heel normaal onderdeel van het rouwproces. Meestal gaan deze gewaarwordingen na een aantal dagen of weken vanzelf over.

In deze periode kunt u neerslachtig of depressief zijn. Onder een depressie verstaan we: nergens meer zin in hebben, ook niet in dingen waar u voorheen veel plezier aan beleefde. De eerste week na de euthanasie van een huisdier is 7% van de eigenaren depressief; vier weken tot een jaar later is dit nog 5%. In de meeste gevallen wordt een depressie beïnvloed door andere stressvolle gebeurtenissen, zoals het laten inslapen van nog een huisdier, of het feit dat het dier voor de eigenaar een bijzondere betekenis had (bijvoorbeeld herinnering aan overleden persoon).

Wanneer u in uw omgeving uw verhaal kwijt kunt, is dat een enorme steun. Wist u dat de overgrote meerderheid graag met (begripvolle) familieleden of vrienden wil praten over het overlijden van hun huisdier? Als u diezelfde behoefte voelt, is dat dus helemaal niet gek.

Wat gebeurt er in het laatste stadium, reconstructie, met mij?

In het laatste stadium van het rouwproces rondt u de verwerking van het verlies van uw huisdier af. Wellicht staat u weer open voor de mogelijkheid om een nieuw huisdier te nemen of besluit u juist om geen nieuw dier te nemen omdat het niet meer past in uw leven. Overigens heeft een maand tot een jaar na het verlies van hun huisdier 72% een nieuw dier aangeschaft.

Voordat het eindstadium van de acceptatie is bereikt, gaat er gemiddeld 8,5 maand voorbij. Dit is een gemiddelde voor Nederlandse katten- en hondenbezitters. In de praktijk doen mensen er soms korter en soms (veel) langer over. Hoe lang het rouwproces - de tijd die nodig is om zonder al te emotioneel te worden, te kunnen praten over het overleden huisdier en naar foto's van het dier te kijken - mag duren is niet aan te geven. Probeer het proces niet te forceren door u zelf druk op te leggen. En realiseer u: 'verwerkt' wil niet zeggen, dat u uw dier niet meer mag missen en het vergeten moet zijn; het betekent wél dat u zich er bij neergelegd hebt dat uw dier niet meer bij u is en dat u uw emoties in de hand hebt als het over uw huisdier gaat.

Wanneer ben ik hersteld van het overlijden van mijn dier?

Een tijdsmaat voor herstel is niet aan te geven. Wel is het zo dat met het verstrijken van de tijd de mate van het verdriet afneemt. Dat is ook het signaal dat u op de weg naar herstel bent. Herstel begint wanneer de gedachten aan uw dier van de voorgrond naar de achtergrond verdwijnen en u aan uw dier kunt denken zonder pijn. U kunt herinneringen ophalen, naar foto's kijken, over uw huisdier praten, terwijl de pijn minder en minder wordt. Maar natuurlijk blijven er ook momenten waarop het verdriet weer opspeelt.

Alleen lukt het me niet om dit proces af te ronden. Wie kan mij helpen?

Het kan gebeuren dat u komt vast te zitten in een van de stadia van het rouwproces. Misschien blijft u bijvoorbeeld twijfelen of u wel de juiste beslissing hebt genomen. In dergelijke gevallen kunt u nog eens een gesprek met de dierenarts aangaan waarin u nogmaals alles wordt uitgelegd. Ook uw huisarts kan een luisterend oor bieden. Kunnen zij u niet verder helpen, dan kunnen zij een doorverwijzing voorstellen naar een deskundige, zoals een psycholoog, die opgeleid is om mensen in deze situatie te helpen.

Hoe ervaren kinderen het overlijden van hun dier?

Waarom zijn huisdieren zo belangrijk voor kinderen?

Voor veel kinderen zijn huisdieren heel belangrijk. Onderzoek toont aan dat 80% van de kinderen met hun problemen naar hun huisdier toegaan. Het zijn hun maatjes, vriendjes waar ze lief en leed meedelen, die ze kunnen knuffelen als ze behoefte hebben aan warmte en geborgenheid. Dieren bieden een "luisterend oor". Bovendien veroordelen ze je niet. Daarom is de dood van een huisdier dan ook voor de meeste kinderen een verdrietige gebeurtenis. Zeker als uw kind een sterke band met het dier heeft, dan kan het niet anders dan dat er een rouwproces plaatsvindt op het moment dat het dier overlijdt.

Wie is voor uw kind van belang als het huisdier is overleden?

Vaak is de dood van een huisdier de eerste keer dat een kind met de dood te maken krijgt. Hoe ermee wordt omgegaan is vaak bepalend hoe kinderen in hun latere leven met de dood omgaan. De ouders en familie, de mensen in de dierenartsenpraktijk en de leerkrachten op school spelen hier allemaal hun rol in.

Hoe kunt u uw kind helpen bij zijn/haar verdriet?

Uw kind kan het verdriet om het verlies van zijn/haar huisdier sneller verwerken als er iets met het verdriet gedaan wordt. Het allerbelangrijkste daarbij is openheid. Als u uw kind op een voor hem/haar begrijpelijke manier uitlegt wat er aan de hand is, gaat het er veel beter mee om dan de meeste volwassenen. Voor kinderen hoort de dood bij het leven. Uw kind moet begrijpen dat het verdrietig mag zijn en mag huilen. Op deze manier verwerkt het zijn/haar verdriet veel beter. Door er samen met uw kind over te praten, er samen een boek over lezen of uw kind een tekening of een plakboek te laten maken, helpt u uw kind bij het verwerken van het verdriet. Maar er zijn nog talloze andere manieren om dit vorm te geven; kijkt u wat het beste bij uw kind past.

Het kan zijn dat uw kind tijdens het rouwproces boos wordt, op u omdat het dier dood is gegaan of op de dierenarts omdat hij het dier niet beter heeft gemaakt. Dit is een normaal onderdeel van het rouwproces. Geef uw kind de ruimte om boos te zijn.

Tips om uw kind met zijn/haar verdriet te helpen:

- Wees open en eerlijk. Afscheid nemen van een geliefd huisdier is verdrietig. Laat uw kind zijn/haar gevoelens uiten.
- Gebruik begrijpelijke taal. Woorden als "euthanasie", "in laten slapen" en "een spuitje geven" werken alleen maar verwarrend. Als een dier geëuthanaseerd wordt is het beter om te spreken van "helpen met dood gaan".
- Snel een ander dier nemen als vervanging van het oude dier is geen goed idee. Een dier kun je niet vervangen, ieder dier is een uniek individu.
- Er zijn goede en informatieve boeken over de dood van een dier verkrijgbaar. Deze boeken maken het onderwerp bespreekbaar.

Doe iets met het verdriet. Maak een tekening, plakboek of een mooi verhaal. U kunt ook samen

met uw kind een boom planten of een ander aandenken ter ere van het dier maken.

Welke hulpmiddelen zijn er om de dood van het huisdier bespreekbaar te maken?

Als u het lastig vindt om met uw kind over de dood van uw dier te praten, dan kunt u samen een boekje lezen dat over dit thema gaat. Er zijn voor kinderen van verschillende leeftijden diverse goede boeken op de markt, bijvoorbeeld:

- "Dag muisje", Robie H. Harris; vanaf ca. 2 jaar
- "Dat is heel wat voor een kat", Judith Viorst; vanaf ca. 4 jaar
- "Vier bevertjes en een kastanje", Michael Dudok de Wit; vanaf ca. 4 jaar
- "Mathilde", J. de Kinder; vanaf ca. 4 jaar
- "Kikker en het vogeltje", Max Velthuijs; vanaf ca. 5 jaar
- "Derk Das blijft altijd bij ons", Susan Varley; vanaf ca. 5 jaar
- "Mijn poes Mabel", J. Wilson; vanaf ca. 8 jaar

Via het LICG kunt u het boekje "Ik mis mijn huisdier" bestellen. Het eerste deel van dit boekje beschrijft de ervaringen van de zesjarige Alex bij het verlies van zijn geliefde hond Ster. Het boekje is voorzien van veel tekeningen, zodat het ook voor jongere kinderen leuk om te bekijken is. Het is bedoeld om kinderen die hetzelfde als Alex hebben meegemaakt troost te bieden. Het tweede deel van het boekje is bedoeld voor volwassenen en is geschreven door de moeder van Alex. Hierin geeft zij zeer bruikbare tips over de manier waarop u het beste kunt omgaan met uw kind en zijn/haar verdriet.

Een nieuw huisdier?

Mijn dier zal worden geëuthanaseerd en ik zie erg op tegen het gemis. Kan ik alvast een nieuw huisdier aanschaffen?

Als u erg opziet tegen het gemis van uw dier, is het wellicht een oplossing om al een ander dier in huis te nemen voordat de euthanasie plaatsvindt. Houd er echter rekening mee dat niet ieder dier het leuk vindt om een jonger maatje in huis te krijgen.

Mijn dier is overleden en ik wil geen nieuw dier meer. Hoe ligt dat bij andere mensen?

In de periode van actief verdriet waarin de emoties hoog oplopen, zullen velen die hun huisdier hebben verloren, verklaren nooit meer een ander te zullen nemen. De praktijk leert echter dat in zeven van de tien gevallen mensen toch weer een nieuw huisdier aanschaffen en bovendien binnen een jaar nadat het vorige dier is gestorven.

Mijn dier is overleden en nu wil ik een nieuw dier. Hoe lang moet ik daarmee wachten?

Als het verdriet afneemt, wordt de blik weer op de toekomst gericht en dat betekent dat er nieuwe interesses ontstaan. Gesterkt door het leerproces, wat het rouwproces in feite ook is, wordt de oude routine opgepakt en voor veel mensen hoort daar een nieuw huisdier bij.

Als u een nieuw huisdier wilt, kunt u beter niet overhaast reageren om de leegte die uw vorige dier achterliet in te vullen. Het is beter om een bepaalde periode te wachten voordat u een nieuw huisdier aanschaft. Het nieuwe dier kan namelijk nooit het oude vervangen, ook niet als het dezelfde soort, ras en geslacht is. U kunt natuurlijk wel een nieuwe band vormen met een ander dier, maar deze nieuwe band kan nooit dat wat verloren is vervangen. Ieder dier heeft zijn eigen, onvervangbare karakter en bijzondere eigenschappen.

Er zijn wel situaties waarin het verstandig is om niet te lang te wachten met het aanschaffen van een nieuw huisdier. Als u twee echte groepsdieren bij elkaar had zitten, dan kan het zijn dat het overgebleven dier zijn of haar gezelschap erg mist. In dat geval moet u ook rekening houden met het welzijn van het achtergebleven dier en is het misschien beter om eerder op zoek te gaan naar een nieuwe levensgezel voor hem of haar.

Helpt een nieuw huisdier mij bij mijn verdriet?

Emoties wegstoppen door energie en liefde in een ander huisdier te investeren, doet niet het verdriet verdwijnen. Het schuift deze emoties alleen naar de achtergrond en vertraagt het rouwproces. Verkeerde redenen voor het aanschaffen van een nieuw huisdier zijn: het voorkomen van het voelen van rouw, het laten verdwijnen van schuldgevoelens en het behagen van andere familieleden.

Neemt u vooral rustig de tijd om na te denken of u een nieuw huisdier wilt. Ga daarbij na wat voor dier het beste past bij uw leefomstandigheden. Houd er rekening mee dat een nieuw gezelschapsdier in principe voor langere tijd zal blijven.

Ik ben al op leeftijd en ik twijfel over een nieuw huisdier. Waar doe ik verstandig aan?

Oudere mensen vinden hun eigen leeftijd soms een argument om maar niet meer aan een nieuw huisdier te beginnen. Een huisdier geeft natuurlijk verplichtingen zoals voeding, verzorging en - afhankelijk van de diersoort - uitlaten. Aan de andere kant geven huisdieren ook erg veel afleiding. Zij vragen om aandacht en kunnen u met andere mensen in contact brengen, bijvoorbeeld als u uw dier uitlaat, als u een tentoonstelling bezoekt of als u lid bent van een vereniging. Daarom kan de komst van een huisdier juist heel positief uitpakken. Wel is het verstandig om van tevoren te bekijken of een huisdier mee mag naar een bejaardentehuis. Ook kunt u met familieleden de mogelijkheid bespreken dat zij de verzorging van het dier overnemen, als u dat niet meer kunt opbrengen.

Bij het LICG kunt u terecht voor onafhankelijke en betrouwbare informatie over het 'houden van huisdieren'. Door het bieden van deze informatie en het organiseren van campagnes levert het LICG een bijdrage aan verbetering van de gezondheid en het welzijn van huisdieren in Nederland.

Versie: oktober 2010

Kijk voor de meest recente informatie op www.licg.nl